

FINANCIAL RISK MANAGEMENT IN AGRICULTURE

Delyan Plachkov

University of agribusiness and rural development, Plovdiv, Bulgaria

Abstract: The article examines ways and tools to deal with financial risk in agriculture. It is extremely important, considering the constantly evolving and dynamic global economy. Financial risk is an important element in managing and surviving to the market, but subsequently comes to the fore financial risk, which is a factor for success or failure.

Keywords: risk management; risk reduction; risk mitigation; risk sharing; risk management, CAP.

УПРАВЛЕНИЕ НА ФИНАНСОВИЯ РИСК В ЗЕМЕДЕЛИЕТО

Делян Плачков

Висше училище по агробизнес и развитие на регионите, Пловдив, България

Резюме: Разглеждането и намирането на способи и инструменти за справянето с финансовия риск в земеделието е изключително важно, като се има предвид постоянно развиващата се и динамична световна икономика. Изключително важен елемент за справяне и оцеляване на пазара е продуктовата гама и съответно произтичащият от нея продуктов риск, впоследствие обаче идва на преден план финансовият риск, който е фактор за успех или провал.

Ключови думи: управление на риска; намаляване на риска; смекчаване на риска; споделяне на риска; управление на риска, ОСП.

Въведение

Земеделският сектор се характеризира с особено големи рискове, в резултати на естествени процеси свързани с производството на селскостопанска продукция, които процеси са извън контрола на земеделските стопани. Това от своя страна води до съществени промени в производството и предлагането на селскостопанска продукция, което комбинирано с нестабилните цени, води до непостоянство в доходите на фермерите и земеделските производители и засилва тяхната нестабилност и несигурност.

Рискът в земеделието може да се определи като несигурността, която засяга благосъстоянието на фермерите и най-често се свързва с намаляване на възвращаемостта на инвестициите и загубите, които могат да понесат вследствие тази несигурност¹. За отделните земеделски производители се налага да внедряването на вариации от дейности в производството и търговията, които често с несигурни резултати, засягащи тяхното благосъстояние. Много и от различно естество са източниците на риск в земеделието, което изисква фермерите да търсят множество решения и стратегии за управление на риска, в зависимост от производствените и финансовите си възможности, от отношението към самия

¹ OECD. Income Risk Management in Agriculture. Paris. 2000. 7. OECD. Managing Risk in Agriculture: A Holistic Approach. Paris. 2009.

риск, от разбирането за самия риск и тяхната субективна склонност да поемат риск². Риска може да засяга разнообразни източници както самостоятелни фермери, така и цели земеделски райони. Повечето от рисковете в земеделието са взаимосвързани и е възможно да засегнат голям брой фермери и стопанства, резултатите от проявлението им може да наложи намеса на правителството. Изисква се изучаването и налагането на селскостопанска политика по отношение на управлението на риска в земеделието. Това показва, че земеделският риск може да се разглежда като взаимосвързана система, в която производителите, пазара и правителството трябва да си взаимодействат и да предложат специфичен набор от мерки и стратегии за управлението на риска в земеделието.

Земеделските производители имат изключително много и различни възможности за управляване на риска в земеделието, като не малка част от тях комбинират различни стратегии и инструменти. Отношението на земеделските производители към риска е различно спрямо разбирането на всеки един от тях, така и управлението му не може да касае всички по един и същи начин. Всеки един от тях се изправя пред различни проблемни ситуации, които имат различни предпочитания към риска и възвращаемостта, което им позволява да вземат решения основани на конкретната за тях ситуация³. Примерно, големите стопанства биха могли да използват по-широк набор от инструменти и стратегии за управление на риска, докато по-малките земеделски производители са по-чувствителни и недостатъчно гъвкави към риска и възможностите за управлението му са по-ограничени. Върху различните стратегии и инструменти за управление на риска трябва да бъде дадена оценката на ефективността, и трябва да се търси разбиране в съотношението риск-възвращаемост за различните земеделски производители. Можем да кажем, че разбирането на риска в земеделието е важно поради две причини.

Първо, повечето земеделски производители са склонни да рискуват, сблъсквайки се с рискови резултати. По-чувствителните към риска са готови да приемат по-ниска възвращаемост, заради по-ниската несигурност, правейки компромис в зависимост от склонността си да избягват риска. Това ни довежда до извода, че стратегиите и инструментите за управлението на риска се следва да се разглеждат единствено от гледна точка на очакваната възвращаемост.

Второ, разбирането на риска помага на фермерите за заобикаляне на нежеланите събития, споделянето им или смекчаването им, за да не се допусне фалит. Това ни навежда на извода, че разбирането на риска трябва да се разглежда като отправна точка в помощта на фермерите да вземат рационални управленски решения в ситуации, носещи нестабилност и несигурност⁴. В земеделието, управлението на риска не трябва единствено на включва неговото избягване, а трябва да е свързано с откриването на най-добрата комбинация от намаляване, смекчаване или споделяне на негативните резултати. Ето защо, управлението на риска трябва да включва:

- Идентифициране на потенциалните рискови събития;
- Измерване на вероятните лоши резултати от проявлението на риска и последиците от него;

² Асенова, М., Н. Марева, „Икономически аспекти на опазване на околната среда в земеделието“, сп. „Ново знание“, изд. ВУАРР, бр.3, год. 1, 2012, с. 91-94, ISSN 2367-4598 (Online) ISSN 1314-5703 (Print) <http://science.uard.bg>

³ Schaffnit-Chatterjee, C. Risk Management in Agriculture. Towards market solution in the EU. Deutsche Bank Research. Frankfurt am Main. Germany. Current Issue. September 17. 2010.

⁴ Dimitrov D., M. Asenova, M. Kechev, E. Arabska, N. Mareva, „Economic, social and ecological aspects of environmental protection in agriculture“, International Conference NewEnviro 2012 New approaches for assessment and improvement of environmental status in Balkan region: Interactions between organisms and environment, Educons University, Sremska Kamenica, Serbia, Serbia May 28-30;

- Възприемане на комплекс от действия за преодоляване на негативните резултати вследствие на проявлението на риска;
- Възстановяване от проявлението на риска и изграждане на системи за управление на риска.

Проявлението на риска в земеделието може да има много измерения, като най-често те са свързани помежду си. Според възникването си риска може да бъде разграничен като: производствен; ценови; институционален; технологичен; финансов; човешки.

Таблица №1. Инструменти за управление на риска в земеделието

	Намаляване на риска	Смекчаване на риска	Справяне с риска
Ниво ферма	Избягване излагането на риск; Диверсификация на производството; Поддържане на запаси от ликвидни активи; Придържане към добри земеделски практики.	Споделяне на производствени решения; Споделяне на оборудване, складове, инвентар, напоителни системи и др.; Неформално сдружаване.	Намаляване на потреблението; Заемане на пари от приятели и съседи; Сезонна или постоянна миграция; Друга заетост; Взаимопомощ
Пазарно базирани	Обучение по управление на риска	Вертикална интеграция; Пазарни деривати; Договорно фермерско; Застраховане.	Данъчни облекчения; Субсидиране; Фитосанитарен и ветеринарен контрол на границата.
Публично доставени	Намаляване на потреблението; Заемане на пари от приятели и съседи; Сезонна или постоянна миграция; Друга заетост; Взаимопомощ.	Продажби на активи; Диверсификация на източниците на доходи; Спестявания и кредит от банки.	Земеделски програми за подкрепа; Социална подкрепа; Преструктуриране и поемане на дългове; Помощи; Подпомагане след бедствия и катастрофи ⁵ .

В горепоказаните инструменти за управление на риска трябва да отбележим, че по-голямата част са взаимосвързани и взаимодействието им може да в положителна така и в противоположна посока. Много важно е инструментите за управление на риска да бъдат разглеждани поотделно и незравнимо един с друг. Препоръчително е и взаимодействията между тях да бъдат анализирани. Рискът свързан с намаляването на доходността в следствие на производствените загуби е „производственият риск“⁶. От икономическа гледна точка той е най-силно изявен и появяващ се в най-често в земеделието отколкото в другите отрасли, защото бива повлиян от метеорологични и други неконтролируеми събития (суши, прекомерни или недостатъчни валежи, екстремни температури) или с проява на болести и вредители по растенията и животните. Опасностите свързани с производството изискват внимателен подбор на технологичните решения касаещи напояване, породи, торове, семена, породи, за да се

⁵ Harwood, J., Heifner, R., Coble, K., Perry, J., Somwaru, A. Managing Risk in Farming: Concepts, Research, and Analysis. Market and Trade Economics Division and Resource Economics Division. Economic Research Service. U.S. Department of Agriculture. Agricultural Economic Report No. 774. Washington D.C. March 1999.

⁶ Стоичкова, О., Г. Георгиев, Б. Кръстев, В. Желязкова, Я. Китанов, Н. Марева, ”Управление на инвестиционния риск в предприемаческата дейност: същност, цели и съвременни аспекти“, Годишник на ВУАРП, том 4, 2016, с. 9-32, АИ „Талант“ ISSN 1314-9113 (print), ISSN 2535-0609 (on-line).

намалят като цяло колебанията в реколтата. В растениевъдното производство климатичните условия са определящ фактор за производствения и финансовия риск, докато в животновъдното производство се явяват огнищата на болести⁷. При оценка на финансовия риск може да се отбележи, че често съществува конфликт между самостоятелното справяне на фермерите с риска в краткосрочен план с колективното споделяне на риска в дългосрочен план. В последните няколко десетилетия, честотата и рисковете в селското стопанство особено нарастват в резултат на промените в климата, което налага включването на този факт като съществен източник на финансов риск в земеделието⁸.

Предложението на Европейската комисия за „инструментариум за управлението на риска” и въвеждането му, е вид отговор и начин за справяне с риска. И можем да кажем, че трябва да се обърне специално внимание на управлението на риска за отговор на колебанията и несигурността на производството и пазара на земеделска продукция. Този инструментариум дава следните принципи:

- възможност за самостоятелна дейност и пазарни решения;
- основава се на холистичния подход;
- прави се ясна разлика между справянето с риска и осигуряването на подкрепа;
- мерките и инструментите да не нарушават пазара и търговията;
- да съществуват ясно определени правила и процедури в отговор на катастрофични кризи, които надхвърлят възможностите на индивидуалните фермери.

Политиката за управление на риска на ЕС към земеделието се е развивала във времето, както на национално, така и на ниво общност. На национално равнище, държавите членки фокусират вниманието си към производствените рискове, произтичащи от неблагоприятните климатични условия и санитарни и фитосанитарни условия. Всяка държава в ЕС прилага различен подход за справянето с финансовия риск в земеделието, определени както по повод обхвата, така и по институционалното прилагане. Повечето земеделски производители имат различни форми на застраховане срещу рисковете в земеделието, произтичащи от природните условия, като в някои страни тези рискове частично се субсидират. В няколко държави - членки, фермерите могат също така да вземат комбиниран застрахователен риск срещу различни рискове условия (суша, замръзване, наводнение). В развитите държави на ЕС повече от половината от общата стойност на произвежданите земеделски култури са застраховани срещу някакъв производствен риск.

Заклучение

Имайки предвид постоянно променящата се структура на земеделието, финансовият риск и неговото успешно управление играе жизнена роля за успеха на селскостопанските дейности и е предпоставка за развитието на ОСП в сектора.

Литература

1. Асенова, М., Н. Марева, „Икономически аспекти на опазване на околната среда в земеделието“, сп. „Ново знание“, изд. ВУАРР, бр.3, год. 1, 2012, с. 91-94, ISSN 2367-4598 (Online) ISSN 1314-5703 (Print)

⁷ Holzman, R., Jorgensen, S. Social Risk Management: A new framework for social protection and beyond. Social Protection Discussion Paper Series No 0006. World Bank. Washington D.C. 2000.

⁸ Hurdaker, J. Hurreu, R., Anderson, J., Lien, G. Copping with risk in agriculture. II edition. CABI Publishing. Washington D.C. 2004.

2. Стоичкова, О., Г. Георгиев, Б. Кръстев, В. Желязкова, Я. Китанов, Н. Марева, ”Управление на инвестиционния риск в предприемаческата дейност: същност, цели и съвременни аспекти“, Годишник на ВУАРР, том 4, 2016, с. 9-32, АИ „Талант“ ISSN 1314-9113 (print), ISSN 2535-0609 (on-line)

3. Dimitrov D., M. Asenova, M. Kechev, E. Arabska, N. Mareva, „Economic, social and ecological aspects of environmental protection in agriculture“, International Conference NewEnviro 2012 New approaches for assessment and improvement of environmental status in Balkan region: Interactions between organisms and environment, Educons University, Sremska Kamenica, Serbia, Serbia May 28-30;

4. Harwood, J., Heifner, R., Coble, K., Perry, J., Somwaru, A. (1999) Managing Risk in Farming: Concepts, Research, and Analysis. Market and Trade Economics Division and Resource Economics Division. Economic Research Service. U.S. Department of Agriculture. Agricultural Economic Report No. 774. Washington D.C.

5. Holzman, R., Jorgensen, S. (2000) Social Risk Management: A new framework for social protection and beyond. Social Protection Discussion Paper Series No 0006. World Bank. Washington D.C.

6. Hurdaker, J. Hurreu, R., Anderson, J., Lien, G. (2004) Copping with risk in agriculture. II edition. CABI Publishing. Washington D.C.

7. OECD. Income Risk Management in Agriculture. Paris. 2000. 7. OECD. Managing Risk in Agriculture: A Holistic Approach. Paris. 2009.

8. Schaffnit-Chatterjee, C. Risk Management in Agriculture. Towards market solution in the EU. Deutsche Bank Research. Frankfurt am Main. Germany. Current Issue. September 17. 2010.